

DET VETENSKAPLIGA I GENUSVETENSKAP

Ikaros fortsätter undersöka vetenskapsbegreppet och frågar vari det vetenskapliga i genusvetenskapen ligger? Vilken är kopplingen till feminismerna och varför väcker ämnet irritation? Maria Normann som studerat kvinnovetenskap som biämne utreder.

Jag kommer kort att diskutera det vetenskapliga i genusvetenskap samt de genusvetenskapliga metoderna. Till slut kommer några exempel på forskningsresultat med genusvetenskaplig relevans. I mina studier i kriminologi, rättsmedicin och rättspsykologi har jag t.ex. märkt att de genusvetenskapliga metoderna och ansatserna är mycket fruktbara att tillämpa. Till exempel är den genusvetenskapliga intervju metodikens etik bra vid brottsutredande förhör.

Genus- eller kvinnovetenskap?

Kvinnovetenskap och genusvetenskap är ungefär samma sak. Kvinnovetenskap låter som om det "bara" skulle handla om kvinnor. Det får många att reagera negativt, främst sådana som tycker att även män är så intressanta att de borde ägnas vetenskaplig uppmärksamhet. Namnet kvinnovetenskap hänger med från ämnets tidiga dagar. På 70-talet uppmärksammade kvinnorörelsen i Norden att kvinnorna var frånvarande eller diskriminerade i samhället överlag och inom de traditionella vetenskaperna. Den första uppgiften för den nygrundade kvinnovetenskapen blev därför att synliggöra kvinnor i de sammanhang där kvinnoperspektivet fattats, t.ex. i historien och i vetenskapen. Efter en tid blev även andra frågor relevanta, frågor om hur kön och könsroller konstrueras, frågor om sexualitet, reproduktion och våld. Termen "genus", som avser det socialt konstruerade könet, konstruerades. I och med att fokus breddades började man även använda begreppet genusvetenskap.

Genusvetenskap och feminismerna lyfter upp teman som irriterar och skapar rädsla. Inom den akademiska världen tror jag rädslan gäller att vetenskapens värde ska sjunka om teman och frågeställningar som tidigare osynliggjorts också kan bli vetenskap. De icke-frågor som inom den akademiska världen inte ansetts vara eller fortfarande inte anses vara värd vetenskaplig forskning kan till exempel vara frågor om sexualitet, reproduktion, könsroller och makt. Det vill säga sådant som direkt berör mänskliga rättigheter, demokrati med mera. Man är kanske inom det akademiska rädd för samma tendens som noterats i arbetslivet, då kvinnorna blir en stor del av arbetskraften i en yrkesgrupp hämmas löneutvecklingen.

Vetenskaplighet, kön och makt

En del av irritationen som riktas mot genusvetenskap kan även bero på att den utmanar den traditionella vetenskapen, dess syfte, metoder och mål. Genusvetenskap kritiseras ofta i och med sin koppling till de feministiska rörelserna för att vara alltför ideologisk och politisk. Därför skulle den inte kunna leva upp till det akademiska kravet på neutralitet.

Detta är dock inget problem eftersom idén om objektivitet och neutralitet starkt omförhandlats inom genusvetenskapen. Tillförlitlighet uppnås istället genom att man öppet erkänner att vetenskapen alltid utgår från något grundantagande om världen och att det självklart styr forskningen. En biolog som forskar i potatis har antagligen en uppfattning om vad potatisen ska användas till och en favoritpotatissort.

En del forskare sysslar därför med så kallad positionering, det vill säga att de beskriver sig själva och sina utgångspunkter för forskningen för att bryta uppfattningen om den neutrala vetenskapsidkaren.

Till skillnad från tidigare etablerade vetenskaper är genusvetenskapen öppet politisk/ideologisk och har vissa mål. Målen härrör sig ur de genusvetenskapliga teorierna. Teorierna har den gemensamma nämnaren att kön och sexualitet är kopplade till makt. Ett av målen är att granska och motarbeta förekomsten och konsekvenserna av de ofta snedvridna maktförhållandena.

Kvalitativ forskning

Tvårvetenskapligheten anses också vara ett problem för genusvetenskapen. Vad är genusvetenskap om forskningen kan placeras även inom historia, sociologi, nationalekonomi, juridik, kriminologi, musikvetenskap och medicin? Kritiken utgår från att alla vetenskapsgrenar skulle vara väsensskilda, vilket vid en närmare eftertanke är lika absurt som konstruktionen av vetenskapsidkaren som en värdefri individ. Genusvetenskapen utgår från att även vetenskap är en social konstruktion, och därför kan knappast heller vetenskapens grenar vara fristående utan de speglar samhällets komplexitet och aktuella idéströmningar. Till exempel användes amfetamin i populära bantningsmedel och hostmediciner åtminstone i Sverige på 60-talet. När narkotikapolitiken utvecklades mot nolltolerans blev även användningen av narkotiska substanser i utvecklingen av nya läkemedel väldigt försiktig. Då politiska strömningar styr läkemedelsutvecklingen kan man fråga sig hur fristående vetenskaperna är.

De frågor som samlas inom genusvetenskapen tror jag hamnar där dels på grund av ointresset för dem på andra vetenskapsområden, dels på grund av de genusvetenskapliga metoderna.

Gemensamt för de genusvetenskapliga metoderna är att man försöker att inte upprepa de ojämlika maktförhållanden och stereotyper som finns i samhälle och vetenskap. Dagens vetenskap utgår fortfarande från vita heterosexuella män, men problematiserar sällan maskulinitet. Som en följd av detta tillskrivs män sällan ett kön eller genus, så mannen är fortsättningsvis en outtalad norm både som studieobjekt och vetenskapsman. Därför kan man publicera forskning om ungdomsbrottslingar, som vid en närmare titt handlar bara om killar. Av samma anledning anses homosexuella personer vara jäviga i forskningskommittéer om jämlikhet, medan heterosexuella kommittémedlemmar antas vara opartiska.

Produktionen av ny kunskap får inte ha en förtryckande effekt. Då idén om den absoluta sanningen och objektiviteten redan spolats återstår att beskriva och förklara fenomen, främst genom kvalitativ forskning.

Särskilt populär är intervjuemetoden då den lämpar sig väl för forskning om inte tidigare uppmärksammade fenomen. Speciellt öppna intervjuer ger dessutom den intervjuade möjlighet att berätta det som upplevs vara relevant och komma med egna synpunkter. Det lyfter den intervjuade ur en objektsposition och ger makt att påverka vetenskapandet.

Logiska förklaringar

Vad kan man då vinna på ett genusvetenskapligt perspektiv? Doktor i kriminologi **Tove Pettersson** upptäckte vid en tillbakablick på sin kandidatuppsats i kriminologi som behandlade våldtäktsmål, att hon av rädsla för att inte bli tagen på allvar inte vågade uttala att hon hade en feministisk utgångspunkt. (*Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Red. Lander, Tiby, Pettersson, Lund 2003.) Som längre hunnen vetenskapsidkare ser hon att en uttalad ståndpunkt ger analysen kraft och att det vetenskapliga lider av att man inte är öppen och nyfiken på olika perspektiv. Eftersom hon dolde sin feministiska utgångspunkt och inte öppet använde sig av de genusvetenskapliga teorierna blev analysen grumlig. Pettersson konstaterar vidare att utan genusaspekt kommer inte viktiga slutsatser fram och den patriarkala maktstrukturen i vetenskapen bibehålls och förstärks. Till slut konstaterar hon att feministisk eller genusvetenskaplig teori ger många fenomen en logisk förklaring.

Många forskningsfynd och metoder kan sägas vara direkt felaktiga då till exempel studier gjorda på män generaliseras till att gälla hela befolkningen. Ett aktuellt exempel från det medicinska området är att först i fjol uppmärksammades det faktum att kvinnors hjärtinfarktssymptom inte alls är lika männens. Därför har många kvinnor blivit utan diagnos och dött utan vård försök. Även logiska brister kan förklaras genom genusvetenskapliga teorier. Till exempel det heterosexistiska misstaget att under HIV-spridningens tidiga dagar förbjuda kondomer på bastuklubbar i Sverige för att på så vis hindra homosexuellt umgänge mellan män och på så vis även hindra spridningen av HIV.

Från Ikaros 1/2005

Maria Normann